

Hlavné úlohy hospodárskej etiky v príprave budúcich ekonómov

Eva PECHOČIAKOVÁ SVITAČOVÁ

The Main Roles of Economic Ethics in the Preparation of Future conomists

Abstract: The quality life of people in companies is considerably dependent on the economy and in relation to the preparation of a young generation for the implementation of the economy's activities is the attention focus on economic ethics, which is one of the types of applied ethics. The contribution points to the need for its implementation in the education of future economy experts, even with regard to the change in dominating paradigm in education „education for profit“. It justifies that, in order to ensure the quality life of people in companies, decent access to them and ensuring human and socio-economic development helps economic ethics, but also some other applied ethics for the economy and economy, prepare a young generation for the humanize of the economy. Implementation of economic ethics to an educational process is to allow future experts in the economy to understand the real reasons for the renaissance of the basic objective of the economy, and also to ensure human resources approaches, and finally to reform the entire economy in favor of a person.

Key Words: Education, Economy, Economic ethics, Humanization of economy, Future experts in economy

Úvod

Jedným predpokladom ako zlepšiť situáciu ľudí v spoločnostiach a zabezpečiť im kvalitnejší život a tiež lepšie vyhliadky do budúcnosti, je humanizácia ekonomiky, ktorej patrí dôležité miesto v rozvoji súčasnej civilizácie. Mnohé sociálne problémy a kvalita života niektorých ľudí vo svete pritom svedčia o tom, že súčasná ekonomika to mnohým ľuďom neumožňuje. Vynára sa tak potreba zmeniť tento stav, pričom jedným z riešení, na ktoré poukazujeme, je zamerať pozornosť na prípravu budúcich odborníkov, ktorí sa budú realizovať v oblasti ekonomiky, a to aj pomocou aplikovanej etiky.

Vychádzajúc z toho, že humanizácia ekonomiky predstavuje cestu k humánnemu a sociálno-ekonomickému rozvoju človeka a spoločnosti, je v príspevku poukázané na to, že sa naskytá potreba renesancie hlavného cieľa ekonomiky, resp. hospodárstva, a súčasne potreba uplatňovať humánnny prístup k subjektom, ktoré sa realizujú v ekonomike a prakticky všetkým, ktorých sa ekonomické činnosti a ich výsledky či dôsledky nejakým spôsobom týkajú.

K uvedeným zmenám môže prispieť hospodárska etika, a tak opierajúc sa o etickú argumentáciu v príspevku najprv zdôvodňujeme jej hlavné úlohy a následne aj potrebu s touto aplikovanou etikou oboznamovať najmä subjekty, ktoré sa pripravujú na realizáciu praxe v ekonomike a v celom hospodárstve. Poukazujeme na to, že adekvátna príprava mladých ľudí na prax v ekonomike aj pomocou hospodárskej etiky, môže budúcich ekonómov, ekonomických manažérov nasmerovať k tomu, aby sa jednostranne nezameriavali na dosahovanie ekonomických cieľov v záujme dosahovať najmä čo najvyšší zisk bez ohľadu na to, či pritom uspokojujú reálne potreby obyvateľstva. Takto prispajú k tomu, aby ekonomika pomocou humánnnych postupov a prístupov k ľudským zdrojom napĺňala základnú úlohu, ktorá jej prináleží v každej spoločnosti.

1 Humanizácia ekonomiky – cesta k humánnemu a sociálno-ekonomickému rozvoju človeka a spoločnosti

Humanizácia sa týka človeka, ide o jeho poľudšťovanie či kultiváciu. Všeobecne znamená orientáciu na potreby človeka, na úctu k jeho existencii, udeľovanie ľudského rozmeru, formovanie podľa kritérií ľudskosti, poľudšťovanie pomerov pre človeka, formovanie stavu, ktorý by bol hodný pre človeka, a podobne (bližšie pozri napr. Mihina, 2010, Skalková, 1993). Je pokusom, procesom či hľadaním cesty k človeku, ktorý predstavuje konečný cieľ a najvyššiu hodnotu.

Éra humanizmu pokladá človeka za cieľ, ktorý má byť obsiahnutý vo všetkom, čo robíme. Podľa O. Richterka (2001), vlastný proces poľudšťovania a poľudštenia, ktorý sa týmto termínom spája, môžeme získavať v závislosti na aspektoch, s ktorými budeme pristupovať k podstate ľudskosti, postaveniu človeka v ľudskej spoločnosti, v prírode, ale i v globálnom svete. Humanizáciu je nutné chápať v omnoho širších dimenziách, na človeka sa má nazerať ako na súčasť všetkého živého, čo nás obklopuje. Ako Richterka uvádza, vlastný proces poľudšťovania a poľudštenia, ktorý tradične s humanizáciou spájame, môže získavať relatívne odlišné atribúty, v závislosti na aspektoch, s ktorými sa pristupuje k podstate ľudskosti, k postaveniu človeka v ľudskej spoločnosti, v prírodnom svete i v globálnom svete.

Všeobecne ale humanizáciu spájame s obnovením, ochraňovaním či udeľovaním ľudského rozmeru, s rozvíjaním „ľudského“ v každej oblasti spoločnosti a v každej ľudskej činnosti. Rovnako ide o poľudšťovanie pomerov či stavu tak, aby boli hodné človeka, aby zodpovedali hodnote človeka.

J. Hábl zaujímavým spôsobom zdôraznil, že *„Ľudskosť je vzácna komodita. Je tým vzácnejšia, čím intenzívnejšie sme si vedomí jej nedostatku.“* (Hábl, 2010, s. 5) V súvislosti s humanizáciou sa často uvažuje o humanizácii výchovy a vzdelávania. O humanizáciu a demokratizáciu vzťahov, ale aj o humanizáciu človeka ako občana, má napríklad záujem politológia, ale i sociológia, etika², ktoré priamo i nepriamo požadujú humanizáciu ekonomiky, udeliť jej ľudský rozmer, poľudštiť ju, respektíve formovať a rozvíjať pre človeka.

V súčasnom svete nachádzame pre humanizáciu ekonomiky viacero dôvodov. Jedným z nich je sloboda na trhu, ktorú niektoré subjekty nedokážu zodpovedne využívať. Ako uvádza D. Marková: „*Nie sme schopní narábať s množstvom a rôznymi druhmi slobody, ktorú máme.*“ (Marková, 2016, s. 19) Podľa nás je to problém najmä v tých spoločnostiach, ktoré sa opierajú o neoliberalizmus, ktorý pokladá za správne neobmedzovať slobodu na trhu a dosahovať zisk. Napokon, od kategórie zisku sa odvodzujú všetky prvky hospodárskej a sociálnej štruktúry (Blazevic, 2019).

Ekonomike prináleží dôležité miesto v každej spoločnosti, pričom ale jej fungovanie v prospech čo najväčšieho počtu členov spoločnosti možno spochybňovať. Z pohľadu väčšiny vlastníkov, akcionárov a ďalších subjektov, ktorí disponujú kapitálom, fungovanie ekonomiky má prinášať predovšetkým zisk. Druhoradým je to, do akej miery uspokojuje potreby ľudí v spoločnostiach, ako im slúži. Základná úloha ekonomiky sa tak dostáva do úzadia, čo možno označiť ako jeden z hlavných dôvodov pre humanizáciu súčasnej ekonomiky.

Humanizácia ekonomiky predstavuje pokus eliminovať nemorálne procesy v ekonomike a spoločnosti a orientovať sa na efektívny rozvoj ľudí a ľudskej spoločnosti. Ide o reformu ekonomiky, globalizácie a sociálnej spravodlivosti, ktorá predstavuje vytváranie modelov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ktoré ponúknu spravodlivejšiu a humánnejšiu budúcnosť.

Ako sa uvádza, v rovine snáh vyriešiť ekonomické problémy sveta je zreteľná orientácia na vzdelávanie, ktoré je vnímané ako podstatný factor (Dostál, Prachagool, 2016). Pomocou neho sa v spoločnostiach máme zasaďovať o ekonomický a sociálny rozvoj. Prikláňame sa k názoru že humanistický prístup k sociálno-ekonomickému rozvoju by sa mal orientovať na materiálnu zabezpečenosť a ľudskú dôstojnosť každého človeka (Černík, 2011).

Potrebu humanizovať ekonomiku a spolu s tým zabezpečovať vyššiu efektívnosť, vyššiu produktivitu, ale hlavne vyššiu spokojnosť ľudí, si ako jeden z mála ekonómov uvedomuje I. Haluška, ktorý načrtol predstavu novej humanistickej ekonomiky, pričom snažil sa vyvrátiť protiklad pojmov – „humanita“ a „ekonomika“. Podľa neho ide o ekonomiku, „*v ktorej partnersky dominantným sa stáva ľudský faktor, výrobný faktor*

ľudské zdroje, teda človek – tvorca, ktorý dal aj meno tejto novej etape rozvoja trhovej ekonomiky“ (Haluška, 2011, s. 99). Humanizácia je podľa neho dôležitá nielen vzhľadom na zabezpečenie vyššej efektívnosti či produktivity, ale najmä vyššej spokojnosti ľudského faktora. Pokladá ju za cestu k človeku a požaduje zabezpečiť fungovanie ekonomiky v prospech človeka. V tejto ekonomike sa stáva dominantným ľudský faktor, výrobný faktor, teda človek – tvorca, ktorý dal meno aj tejto novej etape trhovej ekonomiky. Humanistickú ekonomiku ale doposiaľ reálne nemáme, i keď s určitou predstavou, aká by mala byť, ako by mala fungovať, sa už stretávame³.

2 Rehabilitácia základného cieľa ekonomiky, respektíve účelu hospodárstva pomocou hospodárskej etiky

Poslaním hospodárstva je uspokojovať ľudské potreby na úrovni jednotlivých odvetví, štátu ale aj skupiny štátov. Jeho hlavnou úlohou je slúžiť ľuďom. V tejto súvislosti A. Rich (1994), jeden z najvýznamnejších predstaviteľov hospodárskej etiky, kriticky nazerá na racionalitu ekonomiky a upriamuje sociálno – etický pohľad na hospodárstvo. Pokladá ho za špecificky ľudský spôsob, ktorým sa uspokojuje základná potreba človeka – potreba žiť, a to materiálne zaistene a rozvíjať sa individuálne a spoločensky. Za racionalitou ekonomiky by mali stáť morálne, ekologické hodnoty, hodnoty ľudského spolunažívania, a to značí, že v hospodárstve prináleží dôležité miesto etike, ktorá predstavuje filozofickú disciplínu zaoberajúcu sa reguláciou ľudských činností v hospodárstve.

Hospodárska etika je typom aplikovanej etiky, *„zahŕňa morálne normy a hodnoty, ktoré usmerňujú jednanie a správanie v ekonomike“* (Seknička a kol., 1997, s. 79). Podľa P. Sekničku jej základnou úlohou je zasaďovať sa o rovnováhu medzi ekonomickými ziskami a spoločenskými dôsledkami (Seknička a kol. 1997). Predstavuje etický rámec všetkých ekonomických aktivít a reguluje ich priebeh tak, aby sa podieľali na zvyšovaní kvality života človeka. Prikláňame sa k názoru, že: *„Ľudský život považujeme za jednu z najvyšších hodnôt, vážime si ho a predstavujeme si, že každý by mal mať možnosť uspokojovať svoje potreby a plnohodnotne sa venovať seberealizácii.“* (Mistrík, 2014, s. 20) Preto práve človek musí

byť cieľom ekonomiky, účelom hospodárstva, a tak hlavným dôvodom pre humanizáciu ekonomiky je zabezpečiť fungovanie ekonomiky v prospech človeka. Súčasná ekonomika si ale túto úlohu plní len čiastočne, ba v záujme dosahovať ekonomický rast u ľudí vyvoláva nové potreby a podporuje u nich spotrebiteľský životný štýl. Celý proces humanizácie sa tak musí opierať o renesanciu, respektíve rehabilitáciu pôvodnej a základnej úlohy ekonomiky, a rovnako o uplatňovanie humánnych prístupov v ekonomických činnostiach. Pokladáme za dôležité, aby si to uvedomovali všetci ľudia, no hlavne všetci absolventi stredných a vysokých škôl, ktoré sa zameriavajú na prípravu odborníkov pre oblasť ekonomiky, ale aj pre ďalšie oblasti hospodárstva. V záujme toho, aby nepodľahli snahám dosahovať rýchly zisk pomocou racionálnych postupov, ktorý má humánne sporné dôsledky pre niektorých obyvateľov, ale aby sa zameriavali na uspokojovanie reálnych potrieb ľudí. A rovnako, aby sa nepokúšali zneužívať ľudské zdroje a tak racionalizovať ekonomické činnosti.

Aj významný ekonóm L. von Mises uviedol, že: „*Predmetom ekonómie nie sú veci a hmotné predmety, ale ľudia, ich mienka a konanie.*“ (Mises, 2018, s. 83) Podobne aj A. Sen upozornil na to, že sa nemožno uspokojiť iba s pragmatickým prístupom, ktorý v súčasnosti pripisuje ľuďom moderná ekonómia. „*Ekonómia sa totiž zaoberá skutočnými ľuďmi.*“ (Sen, 2002, s. 12) Ako spoločenská veda skúma hospodárske aspekty života ľudskej spoločnosti, zaoberá sa výrobou, využívaním vzácnych zdrojov na výrobu užitočných statkov, ale aj výmenou a rozdeľovaním statkov medzi jednotlivcov a spoločnosť, a tiež medzi členov spoločnosti.

Vo veľkolepom diele L. von Mises „*Ľudské jednanie*“ (2018), ktoré sa zaraďuje k vrcholným dielam spoločenských vied 20. storočia, autor síce uznáva, že podnikatelia stoja za kormidlom a riadia ekonomické činnosti v trhovej spoločnosti, no súčasne dodáva, že to neznamená, že sú najdôležitejší. Sú totiž bezpodmienečne povinní poslúchať príkazy kapitána. A kapitánom je spotrebiteľ. Ten určuje, čo má podnikateľ vyrábať a pokiaľ sa tým podnikateľ ako výrobca nebude riadiť, hrozia mu straty a opustenie významného miesta za kormidlom. Mises vyzdvihuje ekonomickú motiváciu subjektov v ekonomike pre výrobu, predaj a celkovo – pre uspokojovanie potrieb ľudí čo najlepším spôsobom.

Predpokladáme, že podobná motivácia – uspokojovať potreby ľudí v záujme ekonomického úžitku, v podobe zisku, získanie dobrej pozície na trhu, je určujúca pre väčšinu subjektov na trhu, pričom ju získavajú aj vďaka vzdelávaniu, ktoré sa aktuálne opiera o paradigmu vo vzdelávaní, a to „vzdelávanie pre profit“. Takéto vzdelávanie ale neprináša vyššiu úroveň vzdelanosti spoločnosti, čo konštatuje Martha Nussbaum autorka knihy *Not for profit. Why Democracy Needs the Humanities* (2010)⁴. Na súčasný stav vzdelania a vzdelávania vo svete nazerá kriticky a zastáva názor, že ekonomické zmeny samé od seba neprinášajú vyššiu úroveň vzdelanosti spoločnosti. Súčasne argumentuje v prospech humanitných a spoločenských vied, ktorým je nutné venovať širšiu pozornosť, lebo sa z univerzít postupne vytrácajú. Dôvodom je ich nevyužitelnosť pre ekonomický zisk. Paradigma „vzdelávanie pre profit“ tak nie je podľa americkej filozofky Nussbaum správna vzhľadom na negatívne vplyvy ekonomiky na sociálne, kultúrne, ekologické a ďalšie podmienky súčasných ľudí. Odmieta podceňovanie humanitných vied a pokladá ich za nevyhnutné pre samotnú demokraciu. Na školách nie je správne učiť iba o fungovaní globálnej ekonomiky zameranej zvyšovanie ekonomického rastu, na zisk či úžitok, a pritom opomínať dôsledky týchto procesov pre život obyvateľstva či prírodu. Ekonomika má predovšetkým slúžiť životu a uspokojovať ľudské potreby, ktoré pochopiteľne rastú, čo vedie k potrebe zvyšovania výkonnosti hospodárstva, zdokonaľovania jeho fungovanie a i. Pritom to neznamená odhliadať od skutočných potrieb ľudí, lebo hospodárstvo sa musí riadiť potrebami človeka a nie človek sa má riadiť potrebami hospodárstva. Ako zdôrazňuje A. Rich, musí platiť: „Hospodárstvo môže byť iba prostriedkom, nikdy účelom.“ (Rich, 1994, s. 24). Základný účel hospodárstva, resp. základná úloha ekonomiky je nutné zameriavať na ľudí. Podobne H. Küng (2000) upozorňuje na to, že trhové hospodárstvo nie je sebaúčel. Zdôrazňuje, že svetový trh je tu kvôli ľuďom a má im slúžiť. Človek nemôže byť podriadený logike trhu. Preto odmieta praktiky zamerané na umelé vyvolávanie potrieb človeka v záujme zisku a človeka považuje za základný cieľ a kritérium etického konania.

V porovnaní s L. von Mises sa prikláňame k A. Rich i ku H. Küng (2000), ktorým naozaj ide o človeka, pokladajú ho za konečný účel a nie

prostriedok, pomocou ktorého ekonomickí aktéri dosahujú zisky. Humanizácia ekonomiky si tak vyžaduje renesanciu základnej úlohy, pričom od súčasných i budúcich expertov v ekonomike závisí, do akej miery si dokážu túto úlohu uvedomovať. Vzhľadom na to sa totiž rozhodujú a konajú. V tejto súvislosti je nutné konštatovať, že väčšina predmetov, s ktorými sa študenti škôl, ktoré pripravujú odborníkov pre oblasť ekonomiky a hospodárstva, stretávajú, nabáda týchto mladých ľudí najmä k tomu, aby hospodárili rentabilne, efektívne, zabezpečovali ekonomický rast, dosahovali vysoké výnosy a pod. Na základnú úlohu ekonomiky, a teda na to, že konečným cieľom a účelom ekonomiky je človek, sa pritom často zabúda. A taktiež na to, že k všetkým ľudským zdrojom v ekonomike je potrebné pristupovať ľudsky.

3 Realizácia ekonomických činností s ohľadom na ľudské zdroje – predpoklad humanizácie ekonomiky

Aj za druhým hlavným dôvodom pre humanizáciu súčasnej ekonomiky stojí človek. Ide najmä o pracovné sily, zamestnancov, ale aj ďalších, ktorí sa nepriamo podieľajú na produkcii či predaji tovarov a služieb (napr. obchodných partnerov, členov komunity, konkurentov). Vzhľadom na potrebu humanizovať súčasnú ekonomiku, upriamujeme pozornosť najmä na pracovné sily, zamestnancov v ekonomických organizáciách a inštitúciách, ku ktorým sa má pristupovať ako k dôstojným osobám, ako k nositeľom ľudských práv bez ohľadu na pozíciu, ktorú v danom sociálnom systéme zastávajú. Teda nie ako k tovaru či k prostriedku, ktorý sa používa v prospech nejakého iného subjektu, v prospech jeho cieľov.

Niet pochyb, že v súčasnej ekonomike sa stretávame s nehumánnymi spôsobmi a postupmi pri produkcii tovarov a služieb. Napríklad aj M. Sedlák v tejto súvislosti skonštatoval, že potrebujeme nový spoločenský a ekonomický poriadok, nový model trhového hospodárstva, ktorý sa bude vyznačovať humánnosťou (Sedlák, 2008). Realizácia jednotlivých činností v ekonomike sa nemôže opierať o zneužívanie či vykorisťovanie ľudí, ale o rešpektovanie ľudských práv, o humánne prístupy k ľuďom.⁵

Hospodárska etiku je potrebné opierať aj o názory niektorých ekonómov. Napríklad podľa L. Mises sú niektoré subjekty v trhovom hospodárstve

predsa len nadriadené, a to tak pracovníkom ako zamestnávateľom. Sú nimi spotrebitelia, ktorí predstavujú ten účel hospodárstva, resp. cieľ ekonomiky (Mises, 2018). V tomto ohľade je namieste označiť za „neľudskú“ aj manipuláciu spotrebiteľov či ich zavádzanie takým marketingom, pomocou ktorého sa má zabezpečiť predovšetkým predaj v záujme zisku a nie uspokojenie reálnych potrieb ľudí – spotrebiteľov.

Mises objasňuje, ako nikde a nikdy nebolo možné, aby podniky, ktoré využívali otrockú prácu konkurovali tým podnikom, ktoré sa opierali o slobodnú prácu. *„Pokiaľ človek zaobchádza s ľuďmi ako s dobytkom, nikdy z nich nemôže dostať lepší výkon, než zodpovedá dobytku.“* (Tamže, s. 563) Podáva viacero argumentov v prospech ľudského prístupu v trhovom hospodárstve k zamestnancom, respektíve v neprospech takzvanej otrockej práce, avšak sú to argumenty ekonóma z pohľadu získania vyššej efektivity, rentability, so zámerom dosiahnuť vyšší výnos, či všeobecne vyšší úžitok. Aj takéto uvažovanie možno pokladať za istý prínos k humanizácii ekonomiky, lebo berie ohľad na ľudské zdroje a požaduje s nimi zaobchádzať ľudsky. Mises síce uvádza, že nútená práca, a tak aj nedôstojné zaobchádzanie so zamestnancami takmer vymizli, lebo podnik nemôže obstať v konkurencii s podnikmi využívajúcimi slobodnú prácu vďaka lacnej práci neslobodných pracovníkov. Súčasne ale priznáva, že dnes opäť ľudstvo čelí úsiliu o nahradenie práce slobodného človeka prácou, ktorá je na trhu predávaná ako tovar, čiže nútenou prácou. Objasňuje, že prácu zamestnancov nemožno ponímať ako prácu nevoľníkov v prospech pánov, ktorí ich vykorisťujú, ale ako prácu pod tlakom ostatných podmienok. Pre zamestnávateľov je výhodnejšie namiesto biča a trestu uplatňovať pre zamestnancov ekonomickú motiváciu a napríklad zainteresovať ich na výnosoch. Napriek tomu sa ale na trhu stretávame s takzvaným „moderným otroctvom“, s „detskou prácou“, s pracovnými tábormi či s „robotárňami“, a to nielen v rozvojových krajinách⁶. Pritom A. Rich vo svojej etike hospodárstva jasne požaduje, aby nebolo zvyšovanie efektivity dosahované pomocou nehumánnych spôsobov, keď sa pristupuje k človeku ako k prostriedku. V tejto súvislosti uvažuje o humánnom účele hospodárstva. Ľudia ako pracovné sily musia byť v hospodárstve chápaní ako osobnosti, ktoré majú právo na sebarozvoj a nemôžu sa stať „ľudsky zmrzačenými robotmi“ (Rich, 1994, s. 27).

Podobne aj Küng (2000) upozorňuje nielen na služobnosť trhového hospodárstva voči ľuďom, ale i na to, že hospodárstvo musí zodpovedať dôstojnosti človeka. Títo dvaja myslitelia ale na rozdiel od Mises požadujú humánny prístup k všetkým ľuďom bez ohľadu na to, či to prinesie alebo neprinesie nejaké výhody na trhu. Rešpektujú ich ľudskú dôstojnosť, ktorá je ústredným pojmom ľudských práv. Z ich pohľadu fungovanie celej ekonomiky sa musí opierať o humánne prístupy k všetkým ľuďom, ktorí sa v nej angažujú. Nehumánny prístup k ľuďom spočíva najmä v tom, že sú porušované ich ľudské práva a porušovanie ľudských práv sa pokladá za zneužitie ľudskej dôstojnosti.

Predpokladáme, že problematika dodržiavania ľudských práv je najmä na stredných školách zaraďovaná do viacerých všeobecno-vzdelávacích predmetov. Zahŕňa ju aj hospodárska etika, ktorá by mala byť nejakým spôsobom zaraďovaná do edukácie na stredných a vysokých školách, respektíve univerzitách s ekonomickým zameraním. Aj v tejto aplikovanej etike sa žiada najprv kriticky poukázať na to, že pod vplyvom ekonomickej globalizácie nie sú v niektorých krajinách či regiónoch v posledných desaťročiach rešpektované ľudské práva. Následne má apelovať na rešpektovanie ľudských práv vo všetkých ekonomických činnostiach. Hospodárska etika požaduje fungovanie ekonomiky a jej rozvíjanie opierať o humánne prístupy k ľuďom, čo predpokladá ponímať každého človeka ako dôstojnú osobu, ktorej prináležia ľudské práva bez ohľadu na vek, národnosť, farbu pleti a pod.

Záver a diskusia

Pomocou etickej argumentácie sme zdôvodnili miesto a hlavné úlohy hospodárskej etiky v edukácii budúcich odborníkov pre oblasť ekonomiky a hospodárstva. Zaradenie tejto aplikovanej etiky do vzdelávania budúcich odborníkov pre túto oblasť predstavuje nádej pre zvrátenie súčasnej nepriaznivej situácie vo svete a pre rozvoj ekonomiky v prospech ľudí. Zvlášť bolo poukázané, že subjektom, ktoré sa angažujú v ekonomike napomáha správne porozumieť základným cieľom ekonomiky i tomu, prečo je nevyhnutné ekonomiku rozvíjať pomocou humánnych postupov a prístupov. Od budúcich absolventi škôl s ekonomickým zameraním sa

totiž zjavne očakáva zreformovanie súčasnej ekonomiky tak, aby fungovala v prospech ľudí v spoločnostiach, čo predpokladá, okrem iného, aby správne chápali hlavný cieľ, ktorý má ekonomika v spoločnosti plniť a uplatňovali humánne postupy pri jeho dosahovaní. Týmto podporia efektívny rozvoj ľudí a celej spoločnosti.

K tomu, aby sa tieto očakávania stali realitou, napomôže aj to, aby sa na školách s ekonomickým zameraním spolu s najnovšími poznatkami z odborných predmetov do učebných a študijných plánov zaraďovali aj poznatky z hospodárskej etiky. Vďaka nim dokážu pochopiť nielen základný účel hospodárstva, respektíve základnú úlohu ekonomiky, a tak si vytyčovať a naplňovať humánne ciele, ale zasadzovať sa o hospodársky a sociálny rozvoj, ktorý sa bude zameriavať na podporu kvalitného života pre súčasných ľudí, ale i pre budúce generácie.

Súčasne sa žiada doplniť, že hospodárska etika nie je jedinou aplikovanou etikou, ktorá môže viesť mladých odborníkov v ekonomike k poľudšteniu ekonomiky. Okrem nej pokladáme za prínosné, aby sa v edukačnom procese budúci experti pre oblasť ekonomiky oboznamovali aj s niektorými ďalšími typmi aplikovanej etiky. Napríklad s podnikateľskou etikou, manažérskou etikou, marketingovou etikou a pod. V tejto súvislosti je treba konštatovať, že zaradenie aplikovanej etiky do učebných i študijných plánov na školách, ktoré pripravujú budúcich expertov pre oblasť ekonomiky, sa doteraz spája s problémami. Súvisia najmä s rozhodnutiami, že študenti si majú predovšetkým osvojovať množstvo poznatkov z oblasti ekonómie, ekonomiky a ďalších vedných odborov. Edukácia budúcich odborníkov pre oblasť ekonomiky sa predovšetkým zameriava na získanie vedomostí z uvedených vedných odborov, a tak zostáva len malý priestor pre zaradenie hospodárskej etiky do študijných a učebných plánov.

Výber a selektovanie poznatkov, ktoré si majú budúci odborníci pre oblasť ekonomiky osvojovať sú značne náročné, avšak veríme, že hlavne na tých školách, ktoré sa zameriavajú na prípravu odborníkov pre ekonomiku, sa medzi predmetmi bude postupne objavovať aj hospodárska etika. Aspoň malou mierou by k tomu mohli prispieť aj vyššie uvádzané dôvody.

Poznámky:

- ¹ „Humanitas“ sa spája s „homo“, teda s človekom, s charakterom človeka, respektíve s ľudstvom, a to s prevahou kladných konotácií, ktoré vidíme, alebo by sme chceli vidieť, keď si predstavíme človeka.
- ² Ideou humánnosti v kontexte súčasnej etiky sa zaoberá napr. V. Gluchman (bližšie pozri: *Idea humánnosti v kontextoch súčasnej etiky*. 2005). S humanistickými koncepciami, ktoré človeka reflektujú ako bytosť povolanú na slobodnú tvorbu svojho života pracuje aj etická výchova. Dobrovoľne prijíma základné etické imperatívy ľudského života, pomáha kreovať osobnosť slobodne konajúcu dobro a preberajúcu zodpovednosť za svoje činy, za konanie, správanie, v plnej miere si uvedomuje dôsledky svojich rozhodnutí (Lomnický a kol., 2019).
- ³ Okrem Halušku načrtávajú obraz humanistickej ekonomiky aj niektorí ďalší (viz napr. Beaudreau, B. C., 2012; **Mele, D. – Schlag, M.**, 2015 a i.). Na ľudské konanie v ekonomike sa zameriava L. von Mises (2018); na zachytenie toho, ako sa vyvíjalo vnímanie ekonomickej dimenzie človeka sa zameriava aj ekonóm a filozof T. Sedláček, (2009); na ekonómiu dôvery a spoločného dobra napr. Ľ. Mlčoch (2006).
- ⁴ Dielo: *Not for profit: Why democracy needs humanities* (2010) sa pokladá za súčasnú filozofiu výchovy. Autorka kritizuje vzdelávanie „pre profit“, obmedzujúce sa na tri základné zručnosti: čítanie, písanie a počítanie, i to, že politické, sociálne, environmentálne myslenie sa pokladajú za zbytočné a predstavujú prekážku ekonomického rozvoja (bližšie pozri: Nussbaum, 2010).
- ⁵ Už I. Kant upozorňoval na to, že autonómia je základom ľudskej dôstojnosti a rozumnej prirodzenosti (Kant, 2004). Na základe toho ľudia sú ako rozumné bytosti sú účelmi sami osebe a prináleží im úcta. Musia byť rešpektované ich ľudské práva.
- ⁶ Robotárne (sweatshops) sú pracoviskami, kde sú zlé pracovné podmienky, nie sú dodržiavané ľudské práva a s pracovníkmi je kruto zaobchádzané (bližšie pozri napr. Young, I. M., 2008).

Literatúra:

- BEAUDREAU, B. C. A humanistic theory of economic behavior. *Journal of Behavioral and Experimental Economics (formerly The Journal of Socio-Economics)*, 2012, Vol. 41, Nr. 2, s. 222–234.
- BLAZEVIC, B. Humanizing The Economy. *UTMS Journal of Economics*, 2019, Vol. 10, Nr. 1, s. 1–21.

- ČERNÍK, V. Spory o otázke „prirodzenosti“ a „slobody“ súčasného kapitalizmu. *Filozofia*, 2011, roč. 66, č. 8, s. 782–793.
- GLUCHMAN, V. Idea humánnosti v kontextoch súčasnej etiky. *Filozofia*, 2005, roč. 60, č. 7, s. 512–531.
- HALUŠKA, I. *Budúcnosť globálnej ekonomiky. Teória a prax humanistickej ekonomiky*. Bratislava: IRIS 2011.
- HÁBL, J. Lekce z lidskosti: Antropologické inspirace z díla Jana Amose Komenského. *Pedagogická orientace*, 2010, roč. 20, č. 1, s. 5–15.
- KANT, I. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kalligram 2004.
- KÜNG, H. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha: Vyšehrad 2000.
- LOMNICKÝ, I. a kol. *Tvorivé a kritické myslenie v príprave učiteľov etickej výchovy*. Nitra: UKF v Nitre. 2019.
- MARKOVÁ, D. *Etická výchova v adlerovskom prístupe*. Nitra: Garmond 2016.
- MELÉ, D., SCHLAG, M. (eds.) *Humanism in Economics and Business*. Netherlands: Springer 2015.
- MIHINA, F. Ontológia humanizmu. *Filozofia*, 2010, roč. 65, č. 3, s. 290–302.
- MISES, von L. *Lidské jednání. Pojednání o ekonomii*. Praha: GRADA 2018.
- MISTRÍK, J. Zmysel a možnosti rozvojového vzdelávania. In CENKER, M. (ed.) *Rozvojové vzdelávanie. Témy a metódy*. Nadácia PONTIS: Bratislava. s. 6–34.
- MLČOCH, L. *Ekonomie důvěry a společného dobra*. Praha: Karolínium 2006.
- NUSSBAUM C. M. *Not for profit: Why democracy needs humanities*. New Jersey: Princeton University Press, 2010.
- PALOVIČOVÁ, Z. Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitost' ich pojmu z pohľadu filozofie. *Filozofia*, 2015, roč. 70, č. 9, s. 759–769.
- RICH, A. *Etika hospodářství. Svazek II. Theologická perspektiva*. Praha: OIKOYMENH 1994.
- RICHTER, O. Humanizace jako fenomén a jako integrální součást našeho myšlení a jednání. *Scientific papers of the university of Pardubice. Series C*, 2001, roč. 6, s. 281–286.
- SKALKOVÁ, J. *Humanizace vzdělávání a výchovy jako soudobý pedagogický problém*. Ústí nad Labem: Universita J. E. Purkyně 1993.
- SEDLÁK, M. Morálny úpadok v hospodárstve. *Kultúra*, 2008, roč. 11, č. 21, s. 10–11.
- SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65 pole, 2009.
- SEKNIČKA, P. Úvod do hospodářské etiky. Praha: Aspi Publishing, s. r. o., 2001.
- SEN, A. *Etika a ekonomie*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- YOUNG, I. M. Odpovědnost a globální spravedlnost: model odpovědnosti založený na sociálních vztazích. In HRUBEC, M. et al. (eds.) *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–239.

Kontakt na autorku příspěvku:

Mgr. Eva Pechočiaková Svitačová, PhD.
Katedra spoločenských vied
Fakulta ekonomiky a manažmentu
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Tr. Andreja Hlinku 2
949 76 Nitra, Slovenská republika
e-mail: eva.svitacova@uniag.sk